

МЕМОРІАЛЬНІ ПАРКИ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ, РЕКРЕАЦІЙНОМУ ТА ІДЕОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ (НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА)

Мета дослідження. У статті розглядається питання комплексного дослідження сучасного стану меморіальних парків воєнної тематики м. Києва, що здійснювалося упродовж 2011-2018 рр. з урахуванням методики оцінювання культурно-історичної цінності та засобів вираження ідейного навантаження меморіальних парків. **Методологія** дослідження. Використано польові та аналітичні методи, а саме: історичні дані щодо формування та розвитку дослідних об'єктів одержано на основі опрацювання наукових джерел літератури, архівних матеріалів, а також власних маршрутних обстежень територій. **Наукова новизна** результатів комплексного дослідження сучасного стану меморіальних парків м. Києва полягає у визначенні найцінніших з точки зору історичної та ідеологічної складової об'єктів та компонентів паркового простору. **Висновки.** Сформовані концептуальні підходи щодо адаптації меморіальних парків воєнної тематики м. Києва, спрямовані на узгодження сучасних ідеологічних міркувань шляхом акцентування уваги на інформаційному та історичному значенні меморіальних парків за межами політичного контексту завдяки виконанню ними інформаційної, культурно-просвітницької та рекреаційної функцій.

Ключові слова: меморіальні парки воєнної тематики, ідеологічне значення парків, реконструкція, адаптація.

Дударець Андрій Васильович, студент магістратури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Мемориальные парки военной тематики в культурно-историческом, рекреационном и идеологическом контексте (на примере г. Киева)

Цель исследования. В статье рассматривается вопрос комплексного исследования современного состояния мемориальных парков военной тематики м. Киева, которое осуществлялось в течение 2011-2018 гг. с учетом методики оценки культурно-исторической ценности и средств выражения идейной нагрузки мемориальных парков. **Методология** исследования. Используются полевые и аналитические методы, а именно: исторические данные по формированию и развитию исследовательских объектов получены на основе обработки научных источников литературы, архивных материалов, а также собственных маршрутных обследований территорий. **Научная новизна** результатов комплексного исследования современного состояния мемориальных парков г. Киева заключается в определении ценных, с точки зрения исторической и идеологической составляющей, объектов и компонентов паркового пространства. **Выводы.** Сформированы концептуальные подходы по адаптации мемориальных парков военной тематики г. Киева, направленные на согласование современных идеологических соображений путем акцентирования внимания на информационном и историческом значении мемориальных парков за пределами политического контекста благодаря выполнению ими информационной, культурно-просветительской и рекреационной функций.

Ключевые слова: мемориальные парки военной тематики, идеологическое значение парков, реконструкция, адаптация.

Dudurets Andriy, master's degree of National academy of managerial staff of culture and arts

Memorial parks of military style in cultural history ecreational and idilogycal context (an example of Kyiv)

The purpose of the research. The article deals with the question of a comprehensive study of the present state of the memorial parks of the military themes of Kyiv, which was carried out during 2011-2018, taking into account the methodology for assessing cultural-historical value and means of expressing the ideological load of memorial parks. **Methodology** of research. Field and analytical methods were used, namely: historical data on the formation and development of research facilities was obtained on the basis of the development of scientific sources of literature, archival materials, as well as their own route surveys of territories. **The scientific novelty** of the results of a comprehensive study of the current state of Kyiv's memorial parks is to determine the most valuable points from the point view of the historical and ideological component of the objects and components of the park space. **Conclusions.** Conceptual approaches to the adaptation of the memorial parks of the military themes of Kyiv aimed at harmonizing contemporary ideological considerations by focusing on the information and historical significance of memorial parks outside the political context through the fulfillment of their information, cultural, educational and recreational functions.

Key words: memorial parks of military topics, ideological significance of parks, reconstruction, adaptation

Актуальність теми дослідження. Парки, формування яких відбувалося паралельно з розвитком людства є синтезом різних видів мистецтв та уособлюють естетичні пріоритети, технічні можливості та ідеологічні цінності певної історичної епохи і на сьогодні є осередками культурно-історичної спадщини.

Основними об'єктами, які найповніше ілюструють ідеологічну складову завдяки елементам паркового простору, є меморіальні парки. Незважаючи на тисячолітню історію формування меморіальних комплексів, необхідно зробити акцент на особливих рисах щодо формування мистецтва меморіального ансамблю, яке набуло розвитку в ХХ ст., що пов'язано із значною кількістю трагічних подій, що випали на минуле століття, зокрема із Першою та Другою світовими війнами [6]. Саме тому серед тематичних напрямів створення парків цього періоду значна кількість – воєнні події.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість воєнних парків зосереджена на території країн пострадянського простору та у Німеччині. Варто зауважити, що важливою особливістю воєнних меморіалів у країнах пострадянського простору є присвята не стільки трагічним подіям Другої світової війни, скільки радянській пропаганді, що є відголоском культу «Великої Вітчизняної війни», яким у другій половині ХХ ст. було замінено «культу особи» [10] та нині актуалізує питання впливу радянських ідеалів на сучасну культуру та розвиток особистості.

Властиво, що історична політика є об'єктом наукових інтересів ряду українських та зарубіжних істориків, проте, державна політика щодо радянської спадщини в сучасній Україні досі не стала предметом ґрунтовного академічного дослідження. Поряд із тим, як зазначає О. Ю. Гайдай, аналіз радянської спадщини в монументальному мистецтві (значна частина якої, зосереджена в парках) дозволяє розкрити особливості оцінки та інтеграції радянського досвіду в ідеологічний простір сучасної України [1].

Зважаючи на значну частину політичного та ідеологічного контексту, закладеного в меморіальні парки, які створені в середині ХХ ст., варто зауважити на його впливі на формування національної свідомості, яке відбувається завдяки вивченню історії, збереженню та збагаченню культурної спадщини, усвідомленню важливості таких аспектів [2]. Проте поняття спадщини не може розглядатися відокремлено, адже, як зазначає Д. Харві, у процесі створення спадщини суспільство відбирає частину успадкованого уявленого минулого з тим, щоб включити його в уявне майбутнє [11].

Відповідно актуальність дослідження обумовлено суперечністю між необхідністю збереження культурно-історичної спадщини, зосередженої на території меморіальних парків та невідповідності ідеологічної складової окремих компонентів паркового простору національним традиціям.

Мета дослідження. На основі проведеного комплексного дослідження сучасного стану меморіальних парків м. Києва визначити найцінніші з точки зору історичної та ідеологічної складової об'єкти та компоненти паркового простору. Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати культурно-історичне значення меморіальних парків воєнної тематики м. Києва.
2. На основі аналізу результатів комплексного оцінювання дослідних об'єктів визначити найцінніші меморіальні парки.
3. Сформувані концептуальні підходи щодо реконструкції меморіальних парків воєнної тематики з урахуванням їхнього історичного та ідеологічного значення, а також перспективи адаптації їх території до сучасних містобудівельних і соціальних реалій.

Методи дослідження. Матеріалами для досліджень слугували результати комплексного оцінювання території меморіальних парків м. Києва воєнної тематики, що проводилися упродовж 2011 – 2018 рр. Зокрема, використовували польові та аналітичні методи, а саме: історичні дані щодо формування та розвитку дослідних об'єктів одержано на основі опрацювання наукових джерел літератури, архівних матеріалів, а також власних маршрутних обстежень територій. Комплексне оцінювання території меморіальних парків здійснювалося відповідно до методики оцінювання культурно-історичної цінності та засобів вираження ідейного навантаження меморіальних парків [4].

Дослідження базується на поняттях і принципах середовищного підходу сприйняття ландшафту, що відповідає положенням системного підходу та збігається із загальними тенденціями в сучасних наукових дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Функціонування меморіальних парків як об'єктів культурної спадщини нерозривно пов'язане з постійною трансформацією як їх території, так і міського середо-

вища в цілому, а питання збереження об'єктів ландшафтної архітектури, на сучасному етапі не може бути відокремлене від поняття адаптації, особливо в контексті зменшення рекреаційних осередків у межах великих міст [4]. До того ж, поняття адаптації виходить за межі пристосування матеріальних компонентів паркового простору до рекреаційних потреб населення і передбачає аналітичні дослідження відповідності функцій та символічного наповнення паркового середовища сучасним ідеологічним поглядам суспільства.

Відтак відповідно до результатів аналізу функціонального призначення парків Києва виявлено, що серед 111 об'єктів 18 – меморіальні, 10 з яких – присвячені подіям та наслідкам війн (8 – подіям Другої світової війни) [5].

Важливим аспектом дослідження меморіальних парків м. Києва є ретроспективний аналіз формування їх території та культурно-історичного значення. У цьому контексті варто зауважити, що 2 меморіальні парки воєнної тематики віднесені до об'єктів природо-заповідного фонду України. Зокрема, парк «Слави» – парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, а парк «Партизанської слави» – регіональний ландшафтний парк місцевого значення. Важливим із точки зору культурно-історичного значення є розміщення в межах чотирьох парків об'єктів культурної спадщини, зокрема в Печерському ландшафтному парку знаходиться «Національний музей історії України у Другій світовій війні», на території парку «Слави» – Національний музей «Меморіал жертв Голодомору», у парку «Моряків – монітор «Железняков» [9], у парку «Перемога» зростає група дерев *Fagus sylvatica* L. [8], оголошена пам'яткою природи. Окрім того, в парку «Тарашанець» розміщена скульптурна композиція «Екіпажу бронепоезда «Тарашанець» [3], яку нині рекомендовано до демонтажу [7]. Варто зазначити, що серед дослідних парків є історичні об'єкти культурної спадщини, віднесені до реєстру нерухомих пам'яток України – комплекс пам'яток на місці масового знищення мирного населення та військовополонених в урочищі Бабин Яр під час гітлерівської окупації, меморіальний комплекс парку «Слава» [3]. До меморіальних парків, в межах яких немає об'єктів культурної спадщини, відносяться парки: Воїнів-інтернаціоналістів, ім. Ф. Пушикої та ім. генерала Потапова.

У результаті узагальнення досліджень, що проводилися на території меморіальних парків м. Києва упродовж 2011 – 2018 рр., здійснено комплексне оцінювання території дослідних об'єктів за методикою оцінювання культурно-історичної цінності та засобів вираження ідейного навантаження меморіальних парків [4] та виокремлено найцінніші – 2 об'єкти, цінні – 4, малоцінні парки – 1 та парки, що не мають меморіальної цінності – 3 (рис. 1).

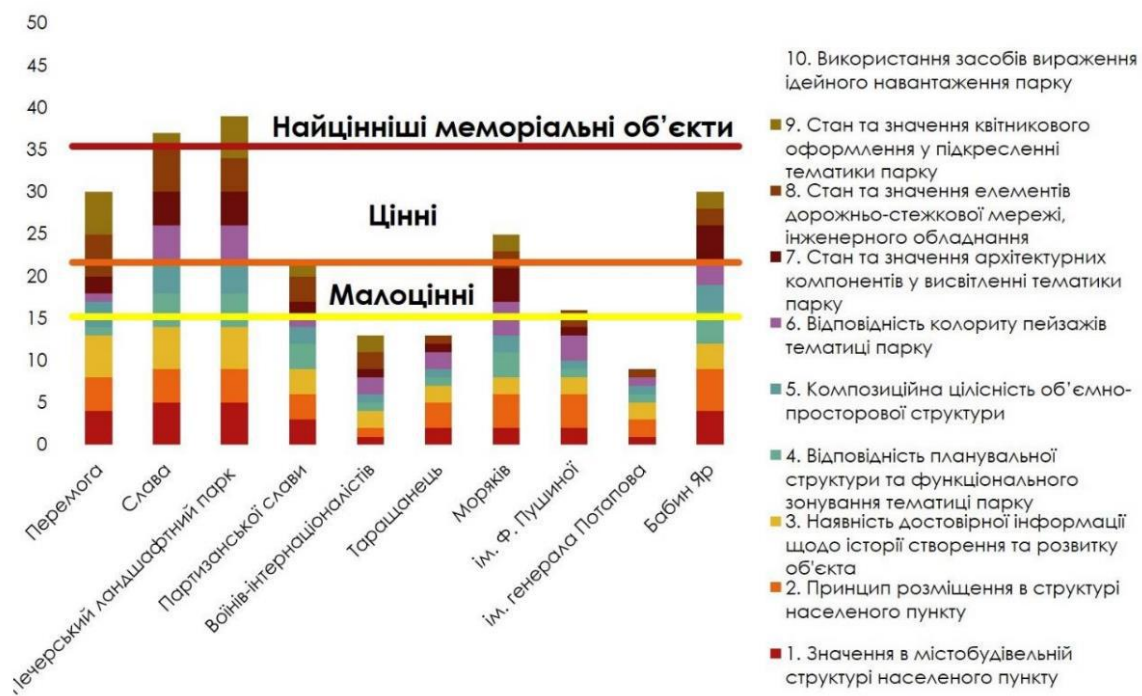

Рис. 1. Результати комплексного оцінювання меморіальних парків воєнної тематики м. Києва

Відповідно до результатів оцінювання найціннішими меморіальними об'єктами виявилися парк «Слави» та Печерський ландшафтний парк, які вирізняються суттєвим впливом на містобудівну та композиційну структуру міста, займають визначне місце у пейзажі Правобережної частини Києва. Окрім того, важливим є їх ідейно-символічне значення – увічнення трагічних подій, що випали на долю України. До недоліків парку «Слави» відноситься невикористаний потенціал квітників як засобу вираження ідейного навантаження, недоречне розміщення дитячого майданчика та фрагментарна неузгодженість композиції насаджень із монументами. До того ж, проблемою Печерського ландшафтного парку є пошкодження мощення дорожньо-стежкової мережі в окремих частинах території та монотонність композиції насаджень.

Незважаючи на недоліки, які виявлені в межах території парку «Слави» та Печерського ландшафтного парку, необхідно відмітити, що цінність даних об'єктів не обмежується їх історичною, культурно-просвітницькою та рекреаційною функцією, оскільки ці об'єкти є зразками ландшафтного мистецтва, де майстерно використані опосередковані засоби композиційної виразності для відтворення ідейно-символічного змісту – рельєф, масштаб монументів, розташування в містобудівній структурі та пейзажі. Зосереджуючи увагу на ідеологічну та символічну складову цих об'єктів, варто зауважити, що ідея створення – увічнення пам'яті про трагічні події з яскраво вираженим акцентом на жертв війни та патріотизм. Для Печерського ландшафтного парку характерними є щорічні виставки квітів, тематика яких часто пов'язана з історією та культурою України.

До цінних меморіальних парків відноситься один із найтрагічніших об'єктів Києва – Бабин Яр, який є не лише символом жертв війни, а й історичним місцем цих трагічних подій, а нині має статус Національного історико-меморіального заповідника. Серед негативних характеристик парку – композиційна неузгодженість як меморіальних елементів, так й інших компонентів паркового простору між собою, розміщення дитячого майданчика, невідповідність планувальної структури сучасній містобудівельній ситуації та рекреаційному навантаженню, що призвело до значної кількості стежок, відсутність цілісності композиційної структури території.

Унікальним меморіальним об'єктом є парк «Моряків», проте нині має низку недоліків, які негативно впливають на цілісність його об'ємно-просторової композиції. Поряд із важливим меморіальним значенням парк є цінним рекреаційним осередком, оскільки знаходиться у промисловій зоні поряд із заводом «Ленінська кузня» і є єдиним ландшафтним об'єктом загального користування на Рибальському острові. Такі обставини обумовлюють необхідність проведення реконструктивних заходів, які мають включати створення захисних насаджень зі сторони промзони, доповнення насаджень красиво квітучими кущами та формування тематичних квітникових композицій, заміну садово-паркового обладнання. Важливим аспектом реконструкції є організація оглядових точок, з яких відкривається вид на гавань р. Дніпро. Таким чином, НІКЗ Бабин Яр та парк «Моряків» є важливими меморіальними об'єктами, які виконують інформаційну та культурно-просвітницьку функції, ілюструють трагічні події історії України першої половини ХХ ст.

Парк «Перемога» пов'язаний із трагічними подіями Другої світової війни – основна тематика його – перемога над нацизмом, що асоціативно пов'язувалася з святом. Ідея святкування перемоги зумовила сумісне розміщення скорботних меморіалів та розважальних атракціонів в межах території парку. Подібні особливості ландшафтної організації простежуються і на території парку «Партизанської слави», де розміщено багато оздоровчих, спортивних та дитячих розважальних функціональних елементів, тому об'єкт, головним чином, виконує функцію громадського парку активного та тихого відпочинку, ніж меморіальну. Меморіальна зона парку має незначну площу, що унеможливило її домінування та визначення меморіальної функції як основної. Характерним для обох парків є разюча суперечливість між розважальною та меморіальною функціями наведених об'єктів – розміщені поряд атракціони та меморіали, присвячені Другій світовій війні, нівелюють функціонально-ідейне значення один одного. Такі суперечності було закладено при проектуванні парків, що є свідченням радянського культу війни. Зокрема, І. Є. Склокіна обгрунтовує це тим, що величезні меморіальні комплекси все більше сприймали як місця відпочинку та розваг, парки культури та відпочинку були місцем, де безпосередньо поєднувалися відпочинок із «культурно-просвітньою роботою». Так, у парках читалися лекції, присвячені історії війни, пам'ять про війну втілювалася у оформленні тематичних алей, присвячених героям Радянського Союзу, героям війни, Радянській Армії, алях миру тощо.

Своєрідне змішання вшанування пам'яті із розвагами, відпочинком та естетичним досвідом було характерне для святкування річниць «визволення України від німецько-фашистських загарбників» [10]. З цього приводу варто звернути увагу на разючий контраст із відзначенням дат, пов'язаних із війною, у Західній Європі та Радянському Союзі. Якщо європейські традиції комеморації 8 травня значно більше містили скорботи, передбачали участь у релігійних службах у пам'ять

про загиблих рідних, то в СРСР 9 травня – це свято, що містило елементи розваг та споживання. Тож ідеологічні засади, закладені під час створення парків «Перемога» та «Партизанської слави» спрямовані на радянську пропаганду «культу війни» та «великої перемоги» і суперечать сучасним поняттям, що базуються на трагізмі війни як такої та пам'яті про її жертв. Святкування у дні пам'яті про жертв війни, розміщення атракціонів поряд із відповідними меморіалами не можна вважати доречним. Одним із шляхів вирішення проблеми може бути відокремлення розважальної та дитячої зон й організація у парку «Перемоги» сімейного відпочинку, що має бути вирішено на правовому та організаційному рівнях. Адаптація парку «Партизанської слави» може бути спрямована на зміну функціонального призначення парку.

Парк ім. Ф. Пушиної відноситься до малоцінних об'єктів в меморіальному плані, однак є важливим рекреаційним осередком. Подібна ситуація спостерігається і на території парку ім. генерала Потапова. У зв'язку з цим, парки доцільно адаптувати до сучасних умов кардинально змінивши їх функцію та зонування (рис. 2-3). Концепція функціонального зонування парків ім. Ф. Пушиної та генерала Потапова сфокусована на забезпеченні рекреаційних потреб населення району розташування даних об'єктів.

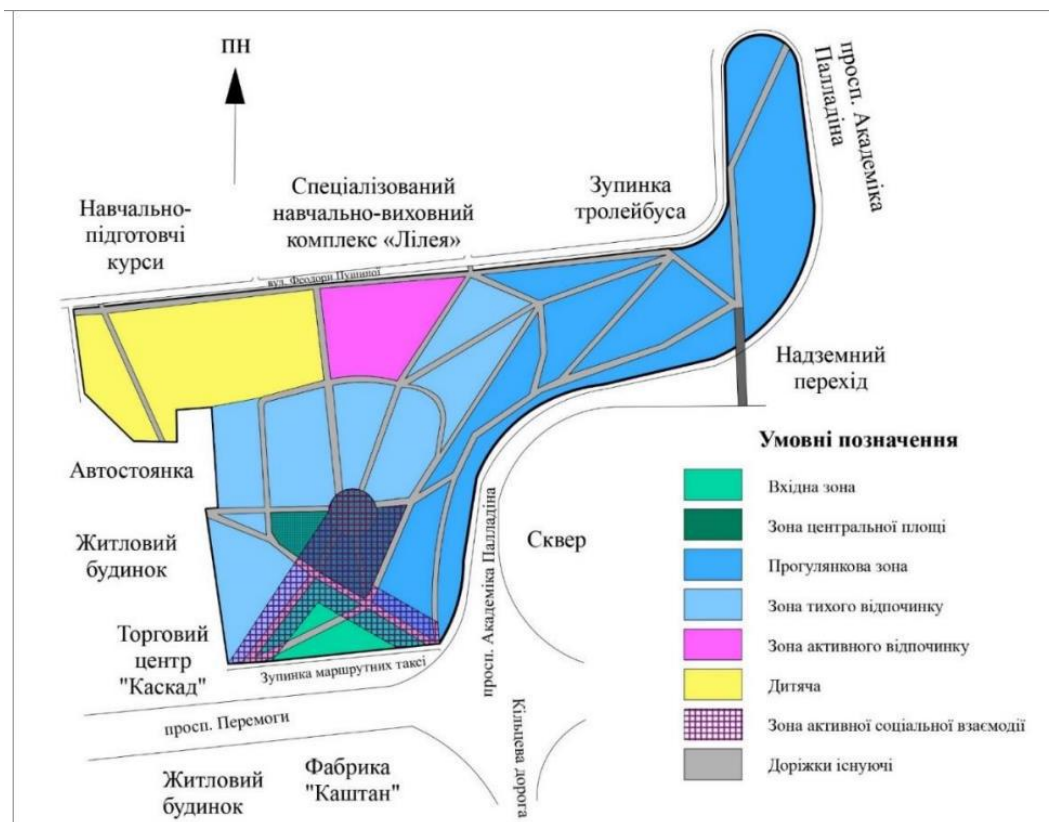

Рис. 2. Концептуальна схема функціонального зонування парку ім.Ф. Пушиної

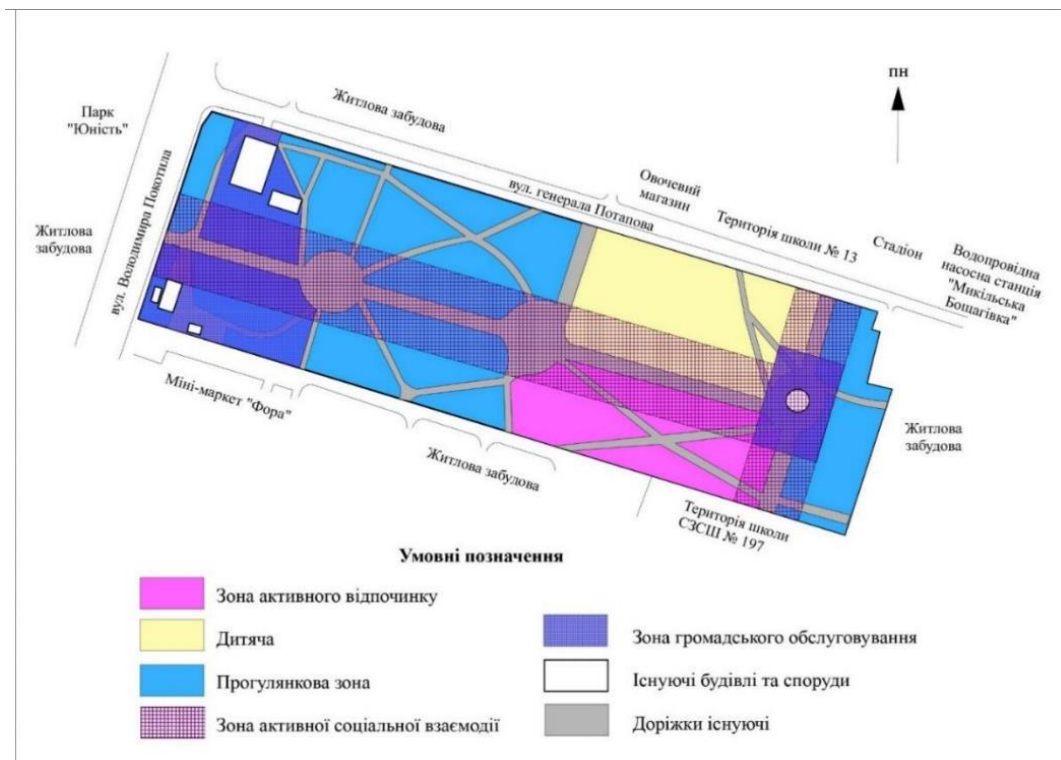

Рис. 3. Концептуальна схема функціонального зонування парку генерала Потапова

До об'єктів, що не мають меморіальної цінності, відносяться два абсолютно різних за своїми особливостями та ідеєю парки – «Таращанець», створений у 1963 році як парк ім. ХХІ з'їзду КПРС, а пізніше, в 1981 році перейменований на «Таращанець» в пам'ять екіпажу однойменного бронепоезда, який загинув у роки громадянської війни в 1919 році; та ім. Воїнів-інтернаціоналістів, закладений у 1992 році і присвячений 18-й річниці виводу Радянських військ з Афганістану [4]. Об'єднує їх невідповідність компонентів паркового простору меморіальній функції, що обумовлює доцільність зміни їх функціонального призначення з урахування сучасних рекреаційних, містобудівних, соціальних реалій та ідеологічних міркувань.

У контексті вищенаведеного варто звернути увагу на парк «Таращанець», де розміщений меморіал, що за класифікацією О. Ю. Гайдая [1], відноситься до спадщини антирадянського опору і репресій, а нині знаходиться у переліку пам'ятників м. Києва, що підлягають демонтажу як монумент учасникам бойових дій з Армією УНР, особам, причетним до встановлення радянської влади в Україні [7]. Відповідно, меморіальна функція парку, яка нині, з огляду на ряд факторів, не є домінуючою, взагалі буде необґрунтованою. Такі обставини обумовили доцільність розробки концепції функціонального зонування території парку з метою її адаптації до сучасних умов (рис. 4).

У результаті проведених досліджень сформовані концептуальні підходи адаптації меморіальних парків воєнної тематики м. Києва, які спрямовані на узгодження сучасних ідеологічних міркувань шляхом акцентування уваги на інформаційному та історичному значенні меморіальних парків за межами політичного контексту завдяки виконанню ними інформаційної, культурно-просвітницької та рекреаційної функцій.

До першочергових заходів відноситься адаптація парків до сучасних містобудівних та рекреаційних умов, а також соціокультурних реалій і національних традицій завдяки змінам функціонального призначення парків малоцінних в меморіальному плані (парк ім. Ф. Пушиної, генерала Потапова), що обумовлюється невідповідністю сучасного стану об'єкту та функціональним призначенням, а також суперечливим характером компонентів паркового простору (парк «Перемога», «Партизанської слави»).

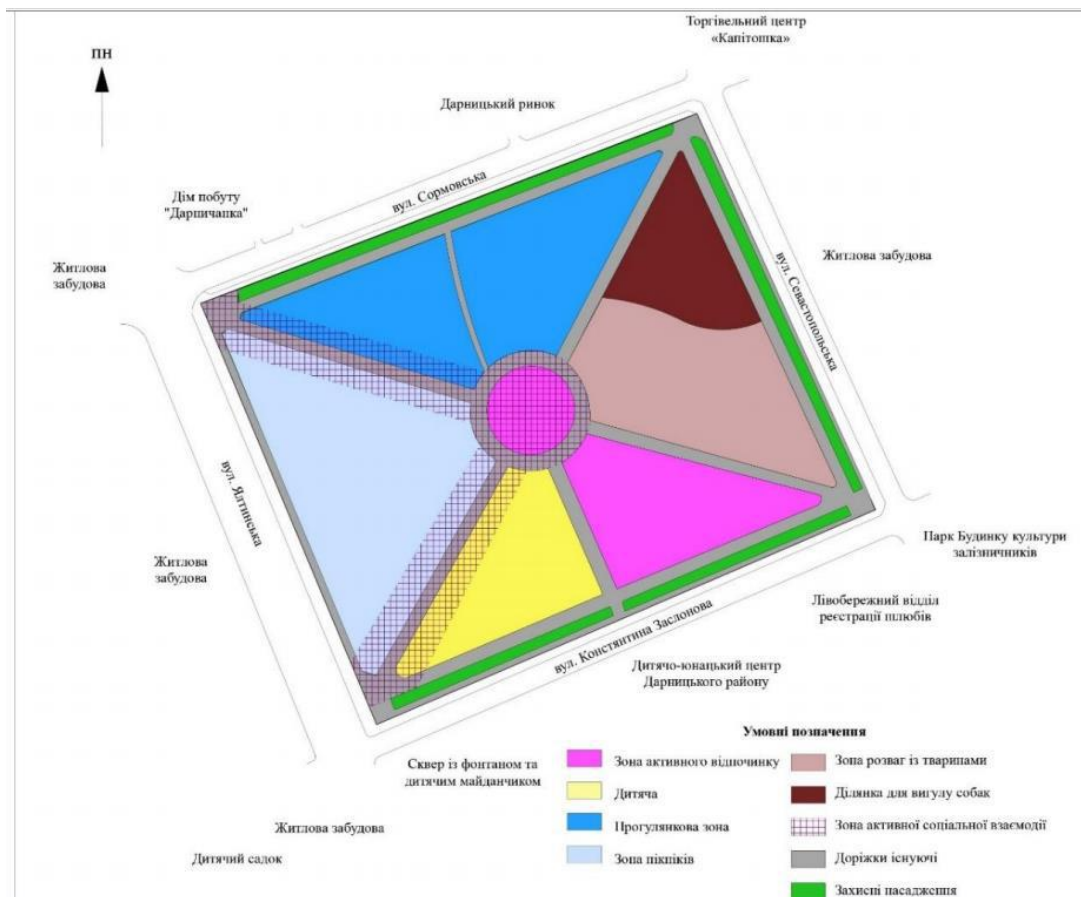

Рис. 4. Концептуальна схема функціонального зонування парку «Тарашанець»

Адаптація окремих парків («Тарашанець») передбачає перенесення меморіалів, розміщення яких в межах цих об'єктів є недоречним з різних причин (композиційних, функціональних, ідеологічних) та їх локалізація в межах найцінніших та цінних меморіальних парків (Печерський ландшафтний парк, НІКЗ Бабин Яр).

Висновки. На сучасному етапі кількість меморіальних парків воєнної тематики Києва є досить значною (60 % від загальної кількості меморіальних парків міста), що, на нашу думку, є негативним наслідком, оскільки такі «нагадування про війну», наявність у назвах парків залишків радянського культу війни ускладнює адаптацію їх території до сучасних містобудівельних, рекреаційних та соціальних реалій.

За результатами комплексного оцінювання меморіальних парків Києва до найцінніших меморіальних об'єктів віднесено парк «Слава» та Печерський ландшафтний парк, які вирізняються суттєвим впливом на містобудівну та композиційну структуру міста, займають визначне місце у пейзажі Правобережної частини Києва. Найсуперечливішим в ідеологічному аспекті є такі об'єкти, як парки «Перемога» та «Партизанської слави», які мають розважальний характер, що суперечить власне трагізму війни, а підпорядковується радянській ідеології виховання молоді.

Таким чином, сформовані концептуальні підходи щодо адаптації меморіальних парків воєнної тематики м. Києва, спрямовані на узгодження сучасних ідеологічних міркувань шляхом акцентування уваги на інформаційному та історичному значенні меморіальних парків за межами політичного контексту завдяки виконанню ними інформаційної, культурно-просвітницької та рекреаційної функцій.

Література

1. Гайдай О. Ю. Політика щодо монументальної спадщини радянської доби в Україні (на прикладі Вінницької області). Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. 2014. № 48. С. 69-78.
2. Гатальська Н. В. Історичне та ідеологічне значення меморіальних парків воєнної тематики в контексті формування національної свідомості. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми озеленення населених місць: освіта, наука, виробництво, мистецтво формування ландшафту». Біла Церква (Україна), 2017. С. 28-29.
3. Історико-містобудівні дослідження Києва / за ред. В. В. Вечерського. Київ, 2011. 454 с.

4. Меморіальні парки Києва: Монографія / Н. О. Олексійченко, Н. В. Гатальська, М. О. Гричук, М. С. Мавко. Біла Церква: Олександр Пшонківський. 2017. 336 с.
5. Олексійченко Н. О. Особливості тематичного навантаження меморіальних парків м. Києва. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. Т. 1, № 187, С. 99-105.
6. Олексійченко Н. О. Характеристика меморіальних парків воєнної тематики м. Києва. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. № 187, Ч. 3. С. 9-16.
7. Перелік пам'яток м. Києва, що підлягають демонтажу. URL: <http://www.memory.gov.ua/publication/perelik-pam-yatnikiv-i-pamyatnikhznakiv-m-kieva-shcho-pidlyagayutdemontazhu?lang=ru> (дата звернення: вересень 2018)
8. Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду України загальнодержавного та місцевого значення, розташованих у межах м. Києва станом на 01.01.2016 р.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2012 р. № 929 «Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929-2012-%D0%BF> (дата звернення: вересень 2018).
10. Склокіна І. Є. Пам'ять про Другу світову війну та нацистську окупацію України в повсякденних практиках радянського суспільства (1953-
11. 1985). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія. 2011. № 982. С. 199-220.
12. Harvey D. Heritage pasts and heritage presents: Temporality, meaning end the scope of heritage studies. International Journal of Heritage Studies. 2001. Vol. 7. № 4. P. 319-338.

References

1. Gaidai O. Yu. (2014). Policy on the monumental heritage of the Soviet Days in Ukraine (on the example of the Vinnytsia region). Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V. N. Karazina, 48, 69-78 [in Ukrainian].
2. Gatskaya N.V. (2017). Historical and ideological significance of memorial parks of military topics in the context of formation of national consciousness. Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference "Actual problems of landscaping of inhabited places: education, science, production, art of landscape formation": Bila Tserkva (Ukraine). (pp. 28-29..) [in Ukrainian].
3. Historical and urban studies of Kiev (2011) ed. V. V. Vechersky. Kyiv [in Ukrainian].
4. Kyiv Memorial Parks (2017). Monograph / N.O. Oleksiychenko, N.V. Gatska, M.O.Grichuk, M.S. Mavko. Bila Tserkva: Alexander Pshonkovsky [in Ukrainian].
5. Oleksiychenko N.O. (2013). Features of the thematic load of the memorial parks of Kyiv. Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy, Vol. 1, 187, 99-105 [in Ukrainian].
6. Oleksiychenko N.O. (2013). Characteristics of the memorial parks of military issues in Kyiv. Scientific herald of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. 187, part 3, 9-16 [in Ukrainian].
7. List of monuments in Kyiv subject to dismantling URL: <http://www.memory.gov.ua/publication/perelik-pam-yatnikiv-i-pamyatnikhznakiv-m-kieva-shcho-pidlyagayutdemontazhu?lang=en> [in Ukrainian].
8. List of territories and objects of the nature reserve fund of Ukraine of national and local significance, located within the city of Kyiv as of 01.01.2016 [in Ukrainian].
9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 10, 2012. № 929 "On the inclusion of objects of cultural heritage of national importance to the State Register of immovable monuments of Ukraine" URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929-2012-%D0%BF> [in Ukrainian].
10. Sklokina I. E. (2011). Memory of the Second World War and the Nazi occupation of Ukraine in the everyday practices of Soviet society (1953_1985). Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu im. V. N. Karazina, 982, 199-220 [in Ukrainian].
11. Harvey D. (2001). Heritage pasts and heritage presents: Temporality, meaning end the scope of heritage studies . International Journal of Heritage Studies. Vol. 7, 4, 319-338 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.10.2018 р.